

IN MEMORIAM Dr. H. ARONEANU (1881—1920)

de LEON EȘANU

Printre intelectualii a căror viață și activitate s-au contopit pe deplin cu lupta și idealurile clasei muncitoare din România, un loc deosebit îl ocupă și dr. H. Aroneanu, luminoasă figură de militant revoluționar, asasinat în condiții tragice în timpul grevei generale din octombrie 1920.

H. Aroneanu s-a născut la 17 octombrie 1881, în comuna Cleja din județul Bacău¹. După absolvirea școlii primare din satul natal, a urmat cursurile liceului la Bacău², iar în anul 1901 s-a înscris la Facultatea de medicină din București. Din acești ani, tânărul student a luat primele contacte cu ideile socialiste și acest fapt l-a îndreptat în mod nemijlocit către mișcarea muncitorească de care va rămâne legat pînă la sfîrșitul vieții sale.

El a organizat în anul 1906 cercul „România muncitoare din Bacău”, ceea ce a permis ca să se aprecieze pe drept cuvînt că aparținea mișcării socialiste din România încă de pe vremea studiilor universitare³. Reîntors în orașul Bacău după terminarea acestor studii, el a

1 În istoriografia noastră s-a încetățenit o eroare pe care putem s-o îndreptăm pe baza cercetărilor făcute în actele de stare civilă aflate în orașul și județul Bacău. Pînă acum se arăta că H. Aroneanu s-a născut „în anul 1880 în comuna Cleja din județul Bacău”. (Vezi în acest sens, evocarea semnată de M. C. Stănescu în revista „Anale de istorie”, nr. 5/1971, p. 172 și I. Popescu-Puțuri, T. Georgescu, *Purtători de flamuri revoluționare*, Editura științifică, București, 1971, p. 250).

În realitate, dr. H. Aroneanu s-a născut la 17 octombrie 1881 în comuna Cleja jud. Bacău. (Vezi Arhivele Statului Bacău, colecția Stare civilă, comuna Cleja, jud. Bacău, Registrul stării civile pentru născuți / 1881, f. 25 verso, act. nr. 47; *Ibidem*, fond Liceul de băieți, ds. 6/1899—1900, f. 71, ds. 5/1900—1901, f. 189 verso).

2 Din foile matricole ale școlarității sale, rezultă că elevul H. Aroneanu excela la disciplinele umaniste, la limbile clasice, la istorie și limba română. Printre profesorii pe care i-a avut putem menționa pe D. Pătrășcanu, tatăl lui Lucrețiu Pătrășcanu, Panaite Topiceanu la limba latină, Gh. Petrovici la limba română și alții. (Vezi Arhivele Statului Bacău, fond citat (Liceul de băieți) dosar 6/1899—1900, f. 71, ds. 5/1900—1901, f. 188 etc.).

3 „Socialismul”,, din 3 noiembrie 1920.

devenit unul din promotorii creării sindicatelor din întreaga regiune și totodată un activ colaborator al presei muncitorești.

După intrarea României în primul război mondial, mobilizat și trimis pe front, va face întreaga campanie ca ofițer medic, evi ențiindu-se în mod deosebit pentru curajul și abnegația cu care și-a pus cunoștințele și devotamentul în serviciul camarazilor săi. Războiul și participarea de zi cu zi la întâmplările ce se petreceau pe front au determinat o întărire a convingerilor sale umanitare. Relevind transformările petrecute în felul său de a gândi, în această perioadă, ziarul „Socialismul” sublinia: „Aplecat spre plăcerile intelectuale și văzînd o lume mai bună pentru mulțimea oropsită... Aroneanu devine acum un soldat ce intră cu trup și suflet în vîltoarea luptei de emancipare”⁴. Aprecierea, pe care am citat-o, a caracterizat în mod judicios transformarea petrecută în personalitatea dr. Aroneanu, care ajunge, în perioada care a urmat pri-mului război mondial, conducătorul mișcării socialiste din Bacău și unul din cei mai iubiți intelectuali legați de mișcarea muncitorească din România.

În acești ani de profunde transformări revoluționare, dr. H. Aroneanu devine un luptător în accepția cea mai concretă a cuvîntului. Lupta va căpăta la el un conținut real, fiind subordonată idealurilor de mai bine alături de cei mulți, de cei care ca și el credeau în cauza progresului și voiau o lume mai dreaptă. Atras cu o forță irezistibilă de umanismul idelor și idealurilor clasei muncitoare și-a dat pentru totdeauna adeziunea la mișcarea democratică și revoluționară a proletariatului care se situa în fruntea acțiunilor pentru transformarea societății românești pe calea democrației și progresului.

Intensa activitate organiza orică, propagandistică desfășurată în anul 1918—1920 de secțiunea socialistă din Bacău, legătura permanentă a secțiunii cu muncitorimea fabricilor de pe valea Bistriței și a Trotușului ca și a orașelor din întreaga zonă, apropierea de lumea satelor, multitudinea adunărilor și demonstrațiilor muncitorești, toate reprezentau de fapt materializarea concretă a muncii neobosite a dr. Aroneanu și a celorlalte elemente revoluționare care se aflau în fruntea proletariatului din această parte a țării: Iancu Iliescu, I. Cașin, I. Pallade, Vl. Dumitriu și alții. Caracterizarea făcută de autorități dr. Aroneanu împreună cu ceilalți fruntași ai mișcării socialiste din Bacău este de natură să ne sublinieze conținutul activității sale politice și a crezului său revoluționar, pe care nu-l va părăsi pînă la tragicul sfîrșit al vieții sale. El și colaboratorii săi din rîndurile secțiunii socialiste și a sindicatelor muncitorești erau calificați ca elemente revoluționare „ce adoptau în totul convingerile comuniste și le propagau neconținut în rîndul marelui muncitor din întreg județul”⁵.

Luptător neobosit pentru cauza celor mulți, care vedeau în el un conducător, dar totodată un foarte apreciat om, prieten și sfătuitor, dr. Aroneanu a fost un talentat organizator și sprijinitor al maselor

⁴ Ibidem, ..., din 5 noiembrie 1922.

⁵ Arhiva CC al P.C.R. fond 96, ds. 3541, f. 12—13.

muncitoare. La acțiunile greviste ale anilor avântului revoluționar de după primul război mondial, dr. Aroneanu s-a aflat de multe ori în fruntea muncitorimii din Bacău, Buhuși, Roman, Piatra Neamț ca și a altor localități din această zonă, fiind permanent prezent cu vorba și cu fapta acolo unde se desfășura o susținută luptă pentru o viață mai bună, pentru drepturi și libertăți democratice.

Prezența sa alături de lupta muncitorimii de la fabrica Letea din Bacău, în toamna anului 1919, se înscrie în coordonatele mai sus menționate și reprezintă un moment deosebit al activității sale revoluționare din acel timp. Intrucît am analizat cauzele și consecințele acestei acțiuni greviste într-un articol consacrat problemei amintite⁶, menționez doar faptul că dr. Aroneanu a depus o activitate prodigioasă în favoarea greviștilor. El a pornit de la premiza, care ulterior a fost confirmată de evoluția evenimentelor, că greva va avea o mare însemnătate pentru muncitorimea băcăuană în ansamblul ei și va însemna un moment de referință pentru proletariatul întregii regiuni. Aceste considerente pe care le-a făcut cunoscute Comitetului Executiv al Partidului Socialist⁷ s-au dovedit pe deplin întemeiate.

Pentru activitatea desfășurată în favoarea greviștilor, pentru sprijinul intens ce le-a acordat, el a fost arestat împreună cu alte elemente revoluționare din Bacău și a delgaților veniți din București⁸, a fost insultat și lovit de maiorul Poltzer, comandantul garnizoanei orașului. Aceste samavolnicii au declanșat o uriașă mișcare de protest în întreaga țară și au determinat începutul conflictului dintre dr. Aroneanu, care a adoptat o poziție hotărâtă în apărarea drepturilor legitime ale muncitorimii și maiorul Poltzer, care va ordona în octombrie 1920 asasinarea în închisoare a conducătorului frunții socialist.

În februarie 1920 s-a produs puternica grevă generală a muncitorilor fabricii de postav din Buhuși, care s-a încheiat după 8 zile cu victoria completă a acestora. În acele momente de luptă, dr. Aroneanu s-a aflat nemijlocit în mijlocul greviștilor. Venind printre muncitori, el i-a îndemnat la acțiune organizată pînă la obținerea victoriei finale. De la tribuna întrunirilor, la care a participat împreună cu sutele de greviști, el a acuzat regimul burghez pentru greaua situație creată masei muncitoare, tocmai acelora care pe front nu au precupețit nici un sacrificiu în speranța că după război vor avea parte de alte condiții de muncă și viață. Pe tot parcursul grevei generale de la Buhuși, dr. Aroneanu s-a aflat în fruntea delegației muncitorilor, desemnată pentru purtarea tratativelor cu patronii. Relevindu-se factorii care au contribuit la reușita grevei, a fost subliniat și aportul deosebit adus de dr. Aroneanu, nelipsit din Buhuși în tot timpul desfășurării conflictului

6 L. Eșanu, „Mișcarea grevistă de la fabrica Letea Bacău în anii 1918—1920”, în revista „Carpica”/1972, Bacău, p. 235—250.

7 Arhiva CC al PCR, fond 28, mapele 168, 169.

8 „Tineretul socialist” din 7 octombrie 1919; „Social-democrația” din 28 septembrie 1919.

de muncă și care, „s-a impus cu multă energie și pricepere” alături de I. Baciu și Gh. Pallade, din partea secțiunii socialiste din Bacău⁹.

Dr. Aroneanu a fost permanent preocupat de problemele organizării profesionale și politice a maselor muncitoare. El s-a adresat în repetate rânduri muncitorimii din orașul și județul Bacău însușindu-i neconținut ideea necesității acțiunilor temeinic organizate, întrucât — arăta el — „organizarea este arma de bază a muncitorimii în luptă cu societatea capitalistă”¹⁰. Exemplificând situația organizării sindicale cu aspecte din întreaga regiune, el arăta că se manifestau anumite carențe care trebuiau înlăturate în condițiile unui oraș cu peste 2 000 de muncitori, care poseda numeroase fabrici și ateliere. Cele subliniate au fost ilustrate cu exemplul pe care-l oferea Buhușul, unde muncitorii reușiseră să obțină recunoașterea sindicatului, 8 ore de muncă și alte importante revendicări, datorită organizării superioare de care dispuneau¹¹.

În activitatea majorității secțiunilor din Moldova ale Partidului socialist, se făcea simțită spre sfârșitul anului 1919 o orientare tot mai revoluționară. Secțiunea din Bacău, condusă de dr. Aroneanu, alături de cea ieșeană, care îl avea în frunte pe Gh. Tănase sau cea de la Piatra Neamț, condusă de Iancu Iliescu, se situa pe o poziție de luptă tot mai hotărâtă, militând pentru adoptarea unui program teoretic și de acțiune practică, adecvate condițiilor existente în acel timp.

Pe această linie, în zilele de 19 și 20 ianuarie, a avut loc la Bacău o conferință regională, la care au participat 30 de delegați, reprezentând un număr de 10 organizații din orașele Bacău, Piatra Neamț, Moinești, Roman, Buhuși ș.a. Conferința a dezbătut problema propagandei la sate, organizarea Caselor poporului, editarea unui ziar regional și celelalte chestiuni aflate la ordinea zilei. Totodată conferința a hotărât constituirea regionalei ale cărei principale secțiuni erau cele din Bacău, Piatra Neamț și Roman cu organul de presă „Piatra socialistă”. Dr. Aroneanu a susținut realizarea regionalei și a sprijinit din toate puterile hotărârile adoptate la conferința din ianuarie 1920.

În luările sale de cuvânt, la întruniri, la adunările convocate de secțiunile Partidului socialist și sindicatele din Bacău, Piatra Neamț, Roman, Buhuși și alte localități din această parte a țării, referindu-se la problemele politice curente, dr. Aroneanu a cerut ca viitorul Parlament să cuprindă și reprezentanți ai muncitorimii și, de asemenea, să se acorde drept de vot și minorităților „care și-au vărsat singele la Oituz, Mărăști, Mărășești...”¹² Explicând auditoriului programul de luptă al Partidului socialist, el a cerut o temeinică organizare a muncitorimii în partid și sindicate. Din acest punct de vedere, el a dat ca exemplu proletariatul

⁹ Arhiva CC al PCR, fond 95, ds. 30238/85, f. 21—26.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ Arhiva CC al PCR, fond 95, ds. 30238/85, f. 13, 22.

¹² Arhiva CC al PCR, fond 95, ds. 30238/85, f. 13, 22.

bucureştean aflat în fruntea celui din întreaga ţară şi a arătat că era momentul „să se treacă de la vorbe la fapte”.¹³

La 10 octombrie 1919, dr. Aroneanu s-a adresat maselor muncitoare şi secţiunii socialiste din Bacău, pentru a dezbate problema Congresului Partidului socialist ce urma să se ţină peste câteva zile în Capitală pentru a se decide dacă partidul trebuia să participe la alegeri în condiţiile menţinerii de către guvern a cenzurii şi a stării de asediu¹⁴. În mod concret, el a propus ca delegaţii, care vor participa la Congresul partidului, să pretindă guvernului garantarea libertăţii de acţiune a socialiştilor, respectarea votului universal şi celelalte drepturi ale alegătorilor¹⁵. Întors de la Congresul extraordinar al Partidului socialist, care s-a desfăşurat la Bucureşti în zilele de 13 şi 14 octombrie 1919, dr. Aroneanu a făcut o amplă expunere destinată secţiunii socialiste, sindicatelor şi muncitorimii din această zonă. Precizând că Partidul socialist a hotărât să se abţină de la alegeri, condiţionând participarea de ridicarea cenzurii şi a stării de asediu, el a chemat masele muncitoare să răspundă cu hotărâre în cazul când Partidul socialist va declanşa greva generală politică împotriva felului cum dorea guvernul să organizeze campania electorală şi alegerile¹⁶.

În anul 1920, valul acţiunilor muncitoreşti era în continuă creştere, zeci şi sute de greve desfăşurându-se în întreaga ţară.

Concomitent cu intensă activitate desfăşurată pentru organizarea muncitorimii şi pregătirea ei de acţiune, dr. Aroneanu, convins pe deplin de adevărul ideilor socialismului ştiinţific, şi-a adus o contribuţie însemnată la procesul de clarificare ideologică şi politică care avea loc în mişcarea muncitorească de la noi, în acest timp, militând pentru transformarea Partidului socialist în Partid comunist. Referindu-se la această problemă majoră, care frământa mişcarea noastră muncitorească, într-o scrisoare din iulie 1920, dr. Aroneanu a subliniat că studierea amănunţită a socialismului ştiinţific l-a condus la concluzia că „comunismul este esenţa adevăratei mişcări socialiste şi numai acest caracter trebuie imprimat tuturor mişcărilor socialiste din întreaga lume”. Membru influent al Partidului socialist, el a acţionat deschis pentru organizarea acestuia pe principii consecvent revoluţionare, anul 1920 fiind hotărâtor în precizarea definitivă a poziţiei sale ideologice. Încă la conferinţa regională a Partidului socialist, ținută la sfârşitul lunii ianuarie la Bacău, el declara că de mai mult timp „eram comunist şi ca atare sînt perfect de acord în ceea ce priveşte... necesitatea de a începe propaganda comunistă”¹⁷.

Aceeaşi poziţie a exprimat-o la conferinţele Consiliului general al Partidului socialist din ianuarie şi aprilie 1920, ținute la Bucureşti, pre-

13 *Ibidem*, f. 24.

14 *Ibidem*, f. 11.

15 *Ibidem*, f. 12.

16 Arhiva CC al PCR, ds. 302.98/05, f. 12.

17 *Apud*, M. C. Stănescu, „Dr. H. Aroneanu”, evocare publicată în revista „Anale de istorie”, nr. 5/1971, p. 174.

cum și la întririle cu alegătorii din Bacău, în calitate de candidat al partidului la alegerile din acel an.

Paralel cu problemele privind îmbunătățirea structurii organizatorice a mișcării socialiste, se dezbătea atunci intens chestiunea transformării Partidului socialist în Partid comunist. În cadrul acestui proces general, secțiunile din Moldova și-au adus un deosebit aport în cursul anului 1920. Pentru crearea Partidului comunist au votat, până în toamna anului 1920, secțiunile din Bacău, Piatra Neamț, Birlad, Pașcani, Focanului 1920, secțiunile din Bacău, Piatra Neamț, Birlad, Pașcani, Focanului și alte centre. La toate adunările unde a luat cuvântul, în tot cursul anului 1920, dr. Aroneanu, a vorbit muncitorimii despre necesitatea creării Partidului comunist, despre scopul revoluției socialiste și a luptei finale a proletariatului român.

Pe această poziție profund revoluționară se găsea dr. Aroneanu, în octombrie 1920, când muncitorimea din întreaga țară, în frunte cu Partidul socialist, se pregătea pentru declanșarea grevei generale.

Cunoscut pentru activitatea sa, pentru calitățile sale de organizator și conducător al luptei proletariatului din această parte a Moldovei, autoritățile îl urmăreau pas cu pas. Pe măsură ce greva generală se întindea în toată țara, urmînd să cuprindă și Valea Trotușului, în zorii zilei de 21 octombrie 1920, dr. Aroneanu, împreună cu alți fruntași ai mișcării muncitorești socialiste din Bacău, a fost arestat și depus la închisoarea regimentului 22 Infanterie din localitate. La 24 octombrie, dr. Aroneanu a fost trimis la închisoarea garnizoanei orașului.

În aceeași zi, atît el cît și ceilalți deținuți politici din Bacău au fost bătuți atît de crunt, încît erau aduși înapoi la închisoare într-o stare gravă. Ulterior, la dr. Aroneanu a venit un soldat care l-a anunțat că este chemat la maiorul Poltzer. Cum a intrat la acesta, o ceată de indivizi pregătita în mod special pentru cele ce trebuiau să urmeze, s-au năpustit asupra lui și după ce a fost lovit cu brutalitate, a fost strangulat cu propria sa cravată. Primii medici care au văzut cadavrul, au găsit pe git urmele strangulării¹⁸.

Înțelegînd gravitatea actului comis, vinovații au dispus autopsia cadavrului la locul crimei, încercînd în felul acesta să pună familia celui ucis și pe toți aceia care se vor interesa de cele întimplate în fața unui fapt împlinit.

Ulterior, au fost înaintate o serie de rapoarte autorităților superioare, dar aceste informări, evident, nu prezentau împrejurările în care a fost asasinat dr. Aroneanu. Astfel, Parchetului general din Iași i s-a comunicat foarte lapidar că în noaptea de 25 octombrie „la orele 24 a socialişti. Nu s-au găsit urme de violență; cauza morții se crede a fi cordul”¹⁹. Raportul adresat de primul procuror, I. Gavrilesco, Ministerului Justiției, era ceva mai dataliat, fără a căuta însă să clarifice cele în-

¹⁸ „Adevărul”, nr. 11870 din 15 decembrie 1920.

¹⁹ Arhivele Statului București, fond Ministerul Justiției, Direcția Judiciară, ds. 186/1920, f. 48. Arh. St. Iași, Fond Parchet general Iași, ds. 468/1920, f. 464, 467; „Chemarea”, nr. 565 din 15 decembrie 1920.

timplate. Din parcurgerea acestuia, aflăm că dr. Aroneanu și ceilalți fruntași socialiști au fost arestați și depuși la garnizoana Bacău fără știerea și avizul Procuraturii²⁰.

După acel simulacru pe care l-a reprezentat de fapt prima autopsie, cadavrul a fost predat finalmente familiei²¹.

Inmormintarea a fost hotărâtă pentru a doua zi. La aflarea veștii despre asasinarea în arest a dr. Aroneanu, muncitor mea din Bacău a manifestat pe străzile orașului, protestînd vehement împotriva crimei săvîrșite²². În fața acestei situații, imediat au fost luate măsurile de rigoare. Astfel, majoritatea celor ce au vrut să-l conducă pe dr. Aroneanu pe ultimul drum, muncitorimea băcăuană, delegații maselor muncitoare din județ și întreaga regiune au fost împrăștiată, folosindu-se un argument extrem de convingător: baionetele puse la arme.

Tot acum vor începe șicanele aproape incredibile, la care a fost supusă Bertha Aroneanu, văduva celui asasinat. Urmărită pas cu pas, ea a putut ajunge la București numai folosind procedeul travestirii. Trecînd peste toate obstacolele și greutățile întîmpinate, Bertha Aroneanu, devotată aceluiași crez pentru care își sacrificase viața soțului ei, va începe lupta pentru a obține pedepsirea celor vinovați. Înfățișînd cele întîmplute. Președinției Consiliului de Miniștri, i s-a răspuns să se adreseze Parchetului civil din Bacău. Hotărîtă să lupte din răsputeri pentru a se face dreptate, ea a reclamat faptele petrecute Ministerului Justiției²³ și Direcției Serviciului Sanitar Superior.

Adresîndu-se la 18 noiembrie ministrului justiției, „pentru a se face completă lumină asupra cauzelor morții soțului meu în arestul garnizoanei din Bacău, vă rog să ordonați o contraexpertiză medicală care sper că va pronunța cuvîntul științei nepărtinitoare și o anchetă mixtă străină de localitate care s-asculte martorii oculari și suferințele soțului meu pentru ideea socialistă”. Spațiul limitat nu ne permite de a înfățișa numeroasele argumente aduse de Bertha Aroneanu în sprijinul cererii sale. Ea arăta printre altele: „Soțul meu se bucura de o sănătate perfectă... și datorită rezistenței sale fizice a putut face cu succes ambele campanii din anii 1913 și 1916, după ce înainte de această epocă fusese trei ani de zile în șir concentrat. El prezenta semne vădite de violență pe corpul său. Cum pot să am încredere într-o expertiză medicală făcută de însuși cumnatul celui vinovat de moartea sa?”²⁴.

²⁰ Arhivele Statului București, ds. cit., f. 46.

²¹ Oficiul stărilor civile al Consiliului popular județean Bacău, Registrul stărilor civile pentru morți, actul de deces nr. 385, f. 188.

²² Arhiva CC al PCR, fond 5, ds. 763, f. 11-12.

²³ Arhivele St București, ds. cit., f. 39.

²⁴ Arhivele statului București, ds. cit., f. 39, 47. În încheierea intervenției sale, Bertha Aroneanu arăta: „În numele memoriei sfînte a iubitului meu soț, în numele unui fost căpitan în armata română, în numele a patru copii rămași orfanți, în numele dreptății care trebuie să fie deasupra noastră a tuturor, cer să fie dat curs de urgență plîngerii mele. Inima mea rănită de mamă și soție nu va găsi răgaz și liniștea pînă ce... mi se va face completă lumină și dreptate” (ibidem, f. 39, 42).

Dezvăluirile presei și indignarea opiniei publice în fața celor întîmplate, au determinat pe rege s-o primească în audiență pe Bertha Aroneanu. Atunci, ministrul de interne, C. Argetoianu, s-a decis să numească o comisiune de anchetă și să dispună executarea unei a doua autopsii a cadavrului.

Spre sfîrșitul anului 1920, problema cauzelor morții dr. Aroneanu era la ordinea zilei și era pusă într-o manieră mult mai directă decît pînă atunci. Această chestiune era pe buzele tuturor acelor care urmăreau modul cum evolua acest caz care, prin implicațiile sale, a răscolit întreaga țară.

Dezbaterile problemei Aroneanu în Parlament, datorită interpelării adresate guvernului de dr. N. Lupu, a contribuit la menținerea acesteia în plină activitate. Înfierînd arestările comise cu ocazia grevei generale, împotriva a sute de muncitori și a altor membri ai Partidului socialist, dr. N. Lupu s-a oprit pe larg asupra modului cum a fost ridicat de acasă dr. Aroneanu și a tratamentului ce i-a fost aplicat lui și celorlalți fruntași socialiști arestați la Bacău²⁵. El a relatat în fața Parlamentului și a reprezentanților presei, modul cum a fost maltratat și în cele din urmă ucis, „un om care a făcut cinste țării, a luptat în război ca ofițer medic în armata română, iubit de masele muncitoare care vedeau în el un om, un conducător și un sfătuitor”²⁶. Dr. Lupu a demascat în cuvîntul său vinovăția personală a ministrului de interne C. Argetoianu, dovedită la falsificarea primei autopsii și împiedicarea presei de a relata adevărul despre cele întîmplate. În expunerea făcută, a fost dezvăluit modul cum era „acoperit maiorul Poltzer asasinul dr. Aroneanu”, persecuțiile la care era supusă văduva celui asasinat. În încheierea intervenției sale, dr. Lupu a arătat: „N-am încredere în guvern. Cer instituirea unei comisii parlamentare de anchetă din care să facă parte fruntașii aleși ai tuturor partidelor”²⁷.

Demersurile familiei, ecoul pe care întreaga chestiune l-a declanșat în Parlament, comentariile presei democratice și protestele opiniei publice au obligat guvernul să acționeze într-un fel pentru a creea impresia că dorește să clarifice faptele petrecute la Bacău.

Nici cea de-a doua autopsie, obținută după lungi demersuri, nu putea constitui un șoc în sine.

Intrucît tendința de a îngropa întreaga chestiune fără a-i da nici o finalitate era evidentă, dr. N. Lupu a revenit cu o nouă intervenție în Parlament. Pe baza celor constatate la cea de-a doua autopsie la care a asistat, dr. Lupu a putut declara că „actul medico-legal (al primei autopsii — n. ns.) a fost fals și cauza indicată a morții nu era cea adevărată. „Inima doctorului Aroneanu era mai sănătoasă decît a oricărui dintre dumneavoastră”²⁸. Afirmările sale care demascau încercările fătîșe de

²⁵ Ibidem, I, 36; „Dimineața”, nr. 5173 din 27 decembrie 1920.

²⁶ Ibidem.

²⁷ „Chemarea”, nr. 550 din 27 decembrie 1920.

²⁸ Dezbaterile adunărilor deputaților din 14 decembrie 1920, I, 192.

denaturare a realității au fost susținute de N. D. Cocea și A. Dobrescu²⁹, acesta din urmă arătând că „cea de-a doua autopsie la care au luat parte dr. Mina Minovici și ceilalți experți cotați ca cei mai buni din România a dovedit că nu a fost vorba de insuficiență aortică”.

Comentind furtunoasa ședință parlamentară în care s-a dezbătut cazul Aroneanu, presa democratică a calificat intervenția dr. N. Lupu ca o „interpelare senzațională”.

Cu toată agitația produsă, chestiunea pedepsirii asasinilor dr. Aroneanu a rămas nerezolvată, întrucât din vina guvernului, acțiunea nu fusese dusă pină la capăt, vinovații nefiind predați justiției.

Ce constatări se impun după cercetarea atentă a documentelor păstrate în arhive, după parcurgerea presei vremii și a dezbaterilor parlamentare cu privire la acest caz, neobișnuit chiar și pentru practicile politice și judiciare ale acelor ani ?

După peripețiile cunoscute de cazul Aroneanu la doi ani de la asasinat, la începutul celui următor, adică în 1923, dosarul cu piesele componente a fost trimis Ministerului de Război³⁰. În felul acesta chestiunea n-a mai putut fi urmărită prin intermediul instanțelor civile.

Regimul politic, care a admis asasinarea cunoscutului militant socialist în octombrie 1920, a făcut totul pentru acoperirea vinovaților care n-au fost niciodată deferiți instanțelor judiciare pentru a răspunde de faptele lor.

Cu ocazia arestărilor și a măsurilor luate după greva generală din 1920, autoritățile au reconstituit, pe baza propriilor lor constatări și a declarațiilor făcute de cei arestați³¹ o parte din prodigioasa activitate desfășurată de dr. Aroneanu în acești ani. El s-a aflat permanent printre muncitori, viața sa fiind neconținut legată de acțiunile, aspirațiile și idealurile lor. A militat neobosit pentru ca masele muncitoare să îmbine în lupta lor revendicările economice cu cele de ordin politic³².

Dr. H. Aroneanu a avut numeroși discipoli care au recunoscut că au fost atrași în mișcarea revoluționară și datorită puternicei sale personalități, a devoțiunii cu care milita și transmitea și altora idealul vieții sale³³. Alături de ceilalți frunzași ai mișcării muncitorești băcăuane, el a propagat neconținut idelle socialiste și comuniste în lumea satelor, în armată, peste tot unde se găseau acei ce puteau fi atrași la lupta pentru idealurile clasei muncitoare. Problema revoluției proletare, a necesității înălțurării orînduirii capitaliste, a socializării mijloacelor de producție, a reformei agrare, a desființării instituțiilor burgheze, a necesității par-

29 Ibidem, f. 390.

30 Arhivele Statului București, fond Ministerul Justiției, Direcția Judiciară, ds. 198 / 1920, f. 15.

31 La Bacău, în afară de dr. Aroneanu, au mai fost arestați I. Cașin, Gh. Palade, I. Bacu și mulți alți socialiști.

32 Arhiva CC al PCR, fond 98, ds. 3541, f. 24, 25.

33 Ibidem, f. 216, 218.

tidului revoluționar al clasei muncitoare constituiau temele frecvente ale expunerilor sale ³⁴.

El a chemat frunțași ai mișcării muncitorești din Capitală pentru a ajuta la creșterea organizării politice a maselor muncitoare din Bacău. Participarea unor elemente ca I. C. Frimu, Gh. Cristescu, M. Bălineanu, Barbu Lăzăreanu, Alexandru Dobrogeanu-Gherea ș.a. la acțiunile greviste ce se desfășurau în acest timp pe Valea Trotușului și a Bistriței s-a datorat în bună măsură și solicitărilor pe care le-a adresat dr. Aroneanu Comitetului Executiv al Partidului socialist și conducerii centrale a sindicatelor din București.

Activitatea desfășurată de dr. Aroneanu, abnegația și devotamentul pe care le-a pus în apărarea cauzei celor mulți au fost răspunsul cu care el și-a onorat confesiunea făcută în timpul vieții că nimeni și nimic nu-l va putea îndepărta reodată de masele muncitoare și lupta pentru idealurile lor ³⁵.

Amintirea dr. Aroneanu, a vieții și a activității sale închinată clasei muncitoare și idealurilor poporului român, a rămas neștersă în istoria mișcării noastre muncitorești. Congresul sindical de la Brașov din octombrie 1921 a omagiat memoria neobositului luptător socialist și a adoptat o moțiune în amintirea sa ³⁶. În anul 1932 syndicatele muncitorești din orașul Bacău au redactat și difuzat un afiș intitulat „Tovarășii muncitori” prin care muncitorimea și ceilalți cetățeni ai orașului erau chemați la întrunirea publică organizată în vederea comemorării morții doctorului Aroneanu ³⁷.

La 25 ani de la moartea sa tragică, ziarul „Scinteia” a publicat un amplu articol evocator în care au fost reamintite atit momentele principale ale vieții și activității sale, cit și împrejurările care au dus la asasinarea sa ³⁸.

Conferința națională a Partidului Comunist Român, din octombrie 1945, a omagiat memoria luptătorilor căzuți pentru cauza clasei muncitoare și a poporului nostru. Printre cei amintiți cu acest prilej a fost și dr. Aroneanu, care „maltratată și martirizată, a rămas credincios cauzei clasei muncitoare și poporului român, cu sacrificiu suprem al vieții sale” ³⁹.

Activitatea dr. Aroneanu din anii avântului revoluționar reprezintă o materializare a rolului militanților mișcării noastre muncitorești în perioada care a premers creării Partidului Comunist Român.

34 Ibidem, f. 10.

35 Arhiva C.C. al P.C.R., fond 95, ds. 30238/85, f. 8.

36 Ibidem, fond 28, ds. 8325, f. 112.

37 Ibidem, fond 95, ds. 30238, f. 17.

38 „Scinteia”, an. XVI, nr. 360 din 28 octombrie 1945. Articolele care evocau prodigioasa activitate a dr. Aroneanu au mai fost publicate de ziarul „Libertatea”, organul PSD, an. II, nr. 360 din 25 octombrie 1945, ziarul „Înaltă” (Bacău), an. I, nr. 31 din 23 octombrie 1944, „Luptătorul”, organul Comitetului regional P.M.R., Bacău, an. V, nr. 814, din 24 octombrie 1950, ș.a. La împlinirea a 25 de ani de la asasinarea sa a avut loc la Bacău o mare înstruire comemorativă la bile (Libertatea, an. II, nr. 363 din 28 octombrie 1945.)

39 „Scinteia”, nr. 360 din 28 octombrie 1945.

Pildă de abnegație și devotament pînă la sacrificiu de sine, dr. H. Aroneanu, de la a cărui naștere se împlinesc 100 de ani, rămîne în amintirea poporului nostru ca un credincios luptător socialist care și-a pus întreaga viață în serviciul înaltelor idealuri ale clasei muncitoare și ale poporului român.

IN MÉMORIAM Dr. H. ARONEANU (1881—1920)

Résumé

A l'occasion de l'anniversaire d'une centaine d'années de la naissance du docteur H. Aroneanu, militant du Parti Socialiste Roumain, l'auteur relève, dans l'article qu'il lui consacre, les principaux moments de sa vie et de son activité. Partant des matériaux d'archive, de la presse de l'époque, l'auteur présente la manière où s'est imposé dr. H. Aroneanu dans la mouvement ouvrier de la Roumanie, particulièrement d'après la première guerre mondiale. Par son activité, le dr. Aroneanu a contribué au développement du mouvement socialiste sur la ligne révolutionnaire. L'auteur, recherchant les documents d'état civil, mentionne la date exacte de sa naissance et l'écho de sa mort tragique dans la presse et l'opinion publique du pays pendant les premières années de la troisième décennie de notre siècle.

A la fin de l'article, l'auteur exprime la manière où est honorée la mémoire du dr. Aroneanu dans l'histoire du mouvement ouvrier de la Roumanie.